

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Шум'яцької Олександри Михайлівни

«Мовленнєвий жанр вибачення у сучасній німецькій мові»,

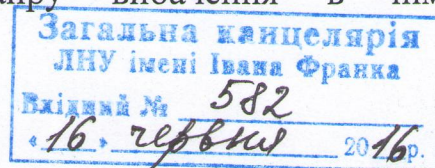
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

за спеціальністю 10.02.04. – германські мови

(Львів: Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 2016. – 219 с.)

Дисертацію Шум'яцької Олександри Михайлівни присвячено дослідженню мовленнєвого жанру вибачення у сучасній німецькій мові.

Вибачення належить до важливих комунікативних категорій, які привертують увагу не тільки психологів, філософів, соціологів, але й лінгвістів і розглядається як важливий засіб реалізації важливої соціальної функції, що забезпечує гармонію у стосунках між учасниками комунікативної інтеракції. Воно вважається неодмінним елементом успішного спілкування та одним із найдієвіших видів примирення й визволення від відчуття провини та каяття за свідому чи ненавмисну образу. Вибачення допомагає відновити стосунки чи запобігти їх погіршенню, може бути висловлене усно чи письмово, виголошуватися публічно чи наодинці, надсилатися листом, бути формальним проявом етикету, а також виражатися мовчанням, жестом, поглядом, усмішкою, тощо. Не зважаючи на те, що мовним засобам реалізації вибачення присвячено низку робіт (вибачення розглядають як мовленнєвий акт, його вивчають у рамках теорії мовленнєвих жанрів), у цій темі ще досі залишається низка невисвітлених проблем, пов'язаних з особливостями функціонування вибачення в мовленні, зокрема на матеріалі німецької лінгвокультури. Подальшого вивчення потребує низка питань, пов'язаних з особливостями комунікативної поведінки учасників ситуації вибачення тощо. Саме потреба у дослідженні проблем мовленнєвої поведінки та необхідністю поглиблення знань про закономірності міжособистісної комунікації, а також потребою комплексного аналізу мовленнєвого жанру вибачення в німецькій

комплексного аналізу мовленнєвого жанру вибачення в німецькій лінгвокультурі на конкретному мовному матеріалі визначає **актуальність** обраної теми дослідження.

У роботі чітко сформульована **мета** дослідження, яка полягає в комплексному аналізі лінгвопрагматичних засобів вираження вибачення в сучасній німецькій мові. Для досягнення поставленої мети дисертантка визначає низку завдань, які виконує у процесі роботи. **Об'єктом** дослідження є мовленнєвий жанр (МЖ) вибачення в німецькій мові. **Предметом** аналізу є структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні параметри МЖ вибачення в німецькій мові.

У дисертації використаний належний за обсягом та якістю корпусний матеріал, який базується на 1690 висловленнях вибачення, відібраних із текстів німецькомовної художньої літератури ХХ–ХХІ століття (загальним обсягом 19070 сторінок) та сценаріїв до німецьких художніх кінофільмів (загальним обсягом 1446 сторінок). Перлокутивний ефект поглиблюється в дослідженні вибачення у сучасній німецькій мові шляхом поширення корпусу десятьма німецькими кінофільмами, які дають змогу відстежити невербальну поведінку учасників інтеракції. Особливого схвалення заслуговує проведення анкетування носіїв німецької мови. При цьому слід відзначити виокремлення дисертанткою етноспецифічних ознак вибачення в німецькій лінгвокультурі, яка опирається на поведінку німців і є виразником дотримання культурних стандартів.

Дисертантка використовує сучасну **методику** дослідження, до якої належить логіко-семантичний, описовий метод, прагмасемантичний метод, трансакційний метод, структурний метод, метод кількісних підрахунків, метод анкетування.

У дослідженні чітко виражена **наукова новизна**, яка полягає в тому, що вперше на матеріалі німецької мови випрацьовано комплексну лінгвопрагматичну модель МЖ вибачення та його підтипів, з'ясовано комунікативні стратегії досліджуваного МЖ, запропоновано типологію комунікативних тактик вибачення, змодельовано форми лінійного розгортання

МЖ вибачення, здійснено комплексний аналіз вербальних та невербальних засобів реалізації вибачення в німецькій мові.

Дисертація має як теоретичне, так і **практичне** значення і є певним внеском у розвиток лінгвістичної прагматики, генології та теорії ввічливості. З'ясування типологічних ознак МЖ вибачення сприятиме вдосконаленню класифікації МЖ. Визначення специфіки функціонування МЖ вибачення, його мовних та лінгвопрагматичних особливостей реалізації збагачує теорію мовленнєвих актів і жанрів.

Практична цінність дослідження полягає у можливості використання отриманих у дисертації результатів для підготовки лекцій із курсу «Лексикологія» та спецкурсів «Основи теорії мовної комунікації», «Культура мовлення», «Прагмалінгвістика», «Жанрові теорії перекладу», «Соціолінгвістика», а також у дослідженнях інших, суміжних з вибаченням, моовленнєвого акту та МЖ у німецькій мові.

Структура дисертації відповідає темі та меті дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких підсумований висновками, загальних висновків, списку використаних джерел (273 позиції, із яких 64 найменування джерел ілюстративного матеріалу) та шести додатків. Позитивним є те, що для здійснення аналізу дисертантка використовує значна частину теоретичної літератури, виданої після 2006 р.: 35 із 121 джерела українською (російською) мовою, що становить понад 28% та відповідно 15 джерел іноземною мовою із 76 (майже 20%). Ці показники свідчать про те, що дисертантка опрацювала найновішу літературу різними мовами.

Загальний обсяг дисертації – 212 сторінок, основний текст викладено на 185 сторінках. У **загальних висновках** узагальнено результати дослідження МЖ вибачення у сучасній німецькій мові. **Додатки**, в яких подано 2 таблиці, 3 рисунки й анкету проведеного опитування носіїв німецької мови, відображають основні аспекти дослідження мовленнєвого жанру вибачення, його структурні моделі й кількісні характеристики.

Схвалення заслуговує ретельне ставлення дисертантки до роботи. Все вище

вказане дозволяє кваліфікувати роботу Шум'яцької Олександри як таку, що вирізняється оригінальністю тематики, високим ступенем наукової новизни і самостійності, переконливістю поданих висновків та вправністю в мові. Це засвідчує те, що дисертантка сумлінно поставилася до виконання поставлених перед нею завдань та їх виконання.

Незважаючи на високу оцінку дослідження, вважаємо за необхідне звернути увагу на деякі **дискусійні моменти**:

1. У другому розділі дисертації здійснюється опис проведеного соціолінгвістичного опитування, що є цікавим і важливим елементом роботи. Вважаємо, що здійснений дисертанткою такий об'ємний вид роботи заслуговує окремого параграфу. Крім того, вважаємо, що у роботі можна було би диференційовано розглянути вік опитуваних (у роботі вказується загальний вік від 20 до 64 років, с. 122). Це стосується і статі респондентів, що могло б гіпотетично продемонструвати різне ставлення чоловіків та жінок до вибачення.
2. Схвалення у роботі заслуговує те, що до експліцитних засобів вираження вибачення у сучасній німецькій мові, дисертантка зараховує також іншомовні слова *sorry*, *pardon*, *mea culpa* (с.142). Правда, тільки перші два унаочнюються прикладами.
3. У дисертації неодноразово йдеться про кількісні підрахунки. Вважаємо, що для кращого унаочнення роботи варто було би в додатках запропонувати їх зведену таблицю.
4. У дисертації надібуємо на дрібні стилістичні огріхи. Наприклад, розглядаючи теорію обличчя П. Брауна та С. Левінсона, авторка дисертації на с.34 зазначає: «Згідно з теорією позитивної/негативної ввічливості, мовець, визнаючи свою відповідальність за здійснену негативну дію, ставить себе у вразливе становище, чим загрожує своєму обличчю» (с.34).

Вказані зауваження стосуються тільки окремих положень, не впливають на науково-практичну цінність дисертації і не знижують її загальну позитивну

оцінку. Все вище викладене засвідчує, що дисертація є самостійне і завершене дослідження, а його результати та висновки є науково обґрунтовані. Автореферат відображає основні положення дисертації.

Дисертація є самостійним дослідженням. Її результати пройшли високу **апробацію** на засіданнях науково-методичних семінарів, міжнародних науково-практичних конференціях тощо. За темою дисертації опубліковано 20 одноосібних праць, із них 7 статей у фахових наукових виданнях України (затверджених ДАК МОН України), 1 стаття у закордонному фаховому виданні та 12 тез доповідей. Статей, написаних у співавторстві, немає.

Враховуючи зміст дисертації та отримані дисертанткою результати вважаємо, що подана до захисту робота «**МОВЛЕННЄВИЙ ЖАНР ВИБАЧЕННЯ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ**» є структурованим, логічним і завершеним дослідженням із систематизованим викладом оригінальних спостережень авторки, підсумоване власними висновками, відзначається належним методологічним рівнем фахового аналізу матеріалу і відповідає п. 9.10 Положення про «Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Кабінетом Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а її авторка, Шум'яцька Олександра Михайлівна, заслуговує на присудження їй пошукуваного наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04. – германські мови.

Офіційний опонент

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри іноземних мов і перекладу

Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника

М.Р. Ткачівська

